

Галаган В. І.,
завідувач кафедри кримінального та
кримінального процесуального
права факультету правничих наук
НаУКМА, доктор юридичних наук,
професор

**ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО КРИМІНАЛЬНОГО ТА
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСІВ УКРАЇНИ З МЕТОЮ
РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ КОНВЕНЦІЇ РАДИ ЄВРОПИ ПРО ЗАПОБІГАННЯ
НАСИЛЬСТВУ СТОСОВНО ЖІНОК І ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ ТА
БОРТЬБУ З ЦИМИ ЯВИЩАМИ» І ЗАВДАННЯ ЩОДО ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЦИХ ЗЛОЧИНІВ**

11 січня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 6 грудня 2017 року № 2227-VIII. Згідно з цим Законом, внесені низка змін і доповнень до Кримінального кодексу України. Зокрема, до них належать: доповнення Загальної частини КК України новим розділом XIII¹, доповнення цього Кодексу статтями 126¹, 151² та 390¹, нові редакції статей 134, 152, 153 КК України тощо. Відповідно, внесені також зміни й доповнення до Кримінального процесуального кодексу України, пов'язані, насамперед, із законодавчим унормуванням механізму реалізації зазначених положень шляхом застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Низка зазначених змін і доповнень є досить новими для науковців й практичних працівників. Для прикладу, в статті 152 КК України наразі по суті об'єднані злочинні дії сексуального характеру щодо потерпілої особи, вчинені як природнім, так і неприроднім способом. Натомість стаття 153 цього Кодексу сформульована у новій редакції, що відчутно відрізняється від минулої редакції цієї правової норми. Поза сумнівом, внесення зазначених змін і доповнень спрямовані на реалізацію положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та на більш суттєвий законодавчий захист потерпілих від цих злочинів з метою

виконання завдань кримінального провадження, визначених у частині 1 статті 2 КПК України.

Водночас, перед науковцями різних галузей знань постають нові питання. Спеціалісти з кримінального права аналізують зазначені зміни й доповнення з позицій формулювання гіпотези, визначення санкцій за вчинення вказаних злочинів та їх співвідношення з суспільною небезпекою тощо.

Натомість перед спеціалістами з кримінального процесуального права й криміналістики визначені зовсім інші завдання. Зокрема, основною категорією криміналістичної методики розслідування окремих видів злочинів є їх криміналістична характеристика. На початковому етапі розслідування вона відіграє виключно важливе значення, оскільки надає можливість проаналізувати елементи, що становлять її структуру, їх взаємозв'язок, кореляційні залежності між ними та відповісти на основне питання, що насамперед цікавить слідчого – чи вчинено злочин, а якщо так, то який саме. Відповіді на ці питання надають йому реальну можливість обрати криміналістичну методику й цілеспрямовано приступити до провадження досудового розслідування конкретного злочину.

Одним з елементів криміналістичної характеристики є спосіб вчинення злочину. Його безсумнівне встановлення сприяє визначенню інших елементів – матеріальної та ідеальної слідової картини, особи злочинця, а якщо потрібно – також особи потерпілого. У низці складів злочинів спосіб їх вчинення прямо передбачений в диспозиції правової норми. Однак у інших ситуаціях слідчому важливо чітко усвідомлювати, у яких випадках, наприклад, йдеться про насильницькі дії сексуального характеру, пов'язані з проникненням в тіло іншої особи, а в яких – не пов'язані з таким проникненням; в яких випадках мала місце добровільна згода потерпілої особи на сексуальні стосунки, а в яких – ні; коли саме вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, є умисним систематичним, а коли – відсутній один з елементів способу вчинення цього злочину тощо. Знання цих відомостей суттєво сприятиме визначенню не лише

способу вчинення, а й інших елементів криміналістичної характеристики, а у підсумку – всебічному, повному й неупередженому розслідуванню злочинів.

Існує відчутна специфіка розслідування злочинів, пов'язаних з насильством стосовно жінок і домашнього насильства й з точки зору реалізації норм кримінального процесуального права. Насамперед це торкається обставин, що підлягають доказуванню відповідно до частини 1 статті 91 КПК України. Однією з цих обставин є подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) – категорія, що досить відчутно перетинається зі способом вчинення злочинів як елементом криміналістичної характеристики. У цьому разі завданням науковців та практичних працівників є розробка рекомендацій, спрямованих на визначення комплексу слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, проведення яких дозволить встановити відповідно до належної правової процедури всі обставини, які підлягають доказуванню у конкретному провадженні.

Не менш важливим завданням є проведення зазначених процесуальних дій без порушення засад верховенства права, законності, поваги до людської гідності, таємниці спілкування, невтручання у приватне життя, свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів чи членів сім'ї тощо. Під час проведення допиту, огляду, обшуку, пред'явлення для впізнання, інших процесуальних дій та встановлення важливих обставин, що підлягають доказуванню, подеколи виникає потреба вирішувати питання, щодо яких у законодавстві України визначені гарантії невтручання у приватне (особисте та сімейне) життя громадян. За необхідності збирання й використання у доказуванні такої інформації ці дії можуть бути проведені виключно відповідно до порядку, передбаченого КПК України. Ця інформація, по-перше, не може бути використана інакше як для виконання завдань кримінального провадження; по-друге, визнається недопустимою, якщо вона отримана з інших, непроцесуальних джерел або у спосіб, не передбачений вказаним Кодексом. Особливо важливо дотримуватися цих правил під час розслідування злочинів, пов'язаних з насильством стосовно жінок і домашнім насильством. Адже саме по цій категорії злочинів ризик порушення засади невтручання в особисте та сімейне життя є

найбільш ймовірним. Тож слідчому, з метою недопущення будь-якого порушення прав і законних інтересів учасників кримінального провадження й гарантування їм забезпечення його засад, мають бути добре відомі не лише норми матеріального права, а й визначений порядок збирання доказів під час проведення передбачених КПК України процесуальний дій та криміналістичні рекомендації щодо їх проведення.